

Прозрачност,
публичност и
отчетност
на НПО:
ВСИЧКО НАЙ-ВАЖНО

2024

БЪЛГАРСКИ ЦЕНТЪР
ЗА НЕСТОПАНСКО
ПРАВО

СЪДЪРЖАНИЕ

ОБЩА ИНФОРМАЦИЯ ЗА НПО	3
Да започнем с въпроса – какво всъщност е НПО?	3
Защо неправителствените организации, които се застъпват за по-добри закони и политики, не се превръщат в правителствени?	4
Какво не могат да правят НПО?.....	4
Колко НПО има в България?	5
КАКВО Е ОТЧЕТНОСТ И КАКВО ПРОЗРАЧНОСТ НА НПО ?	6
Къде се отчитат НПО в България?	6
ПУБЛИЧНОСТ И ОТЧИТАНЕ НА НПО ПРЕД АГЕНЦИЯ ПО ВИСВАНИЯТА	7
Каква информация за НПО се публикува в Регистъра на ЮЛНЦ?	7
Кои НПО подават годишен финансов отчет (ГФО) в Регистъра на ЮЛНЦ?.....	7
Какви са гаранции за достоверността на ГФО?	8
Какво може да се разбере от ГФО?.....	9
Как се достига до информацията в ГФО?	9
Как се осигурява прозрачност на информацията в ГФО?.....	10
Кои НПО подават годишен доклад за дейността (ГДД) в Регистъра на ЮЛНЦ?	10
Какво може да се разбере от ГДД?	10
ОТЧИТАНЕ НА НПО ПРЕД НСИ И НАП	11
Кои НПО подават годишен отчет за дейността (ГОД) в НСИ?	11
Какви са гаранции за достоверността на ГОД?	11
Какво може да се разбере от ГОД?	11
Кои НПО подават годишна данъчна декларация (ГДД) в НАП?	11
Какво може да се разбере от ГДД?	11
ОТЧЕТНОСТ НА НПО, СВЪРЗАНА С МЕРКИТЕ СРЕЩУ ИЗПИРАНЕТО НА ПАРИ И ФИНАНСИРАНЕТО НА ТЕРОРИЗЪМ	13
Кои НПО подават документи пред ДАНС?.....	13
Какви са задълженията на НПО свързани с мерките срещу изпиране на пари?	13
Защо НПО са задължени лица по Закона за мерките срещу изпиране на пари?	14
Кои са категориите НПО, които имат допълнителни задължения за отчетност?	14
Пари за НПО – как се финансира неправителственият сектор?	15
Как българските НПО получават пари?.....	15
Какво е грант и защо НПО разчитат на безвъзмездно финансиране?	16
Как НПО се финансира от българската държава?.....	16
Как НПО се финансира от българските общини?.....	17

Как НПО се финансира от европейски и други програми?	17
СРАВНИТЕЛНИ ТАБЛИЦИ	20
Какви са изискванията за отчетност и прозрачност на НПО спрямо търговците?	20
Какви са изискванията за отчетност и прозрачност на НПО спрямо политическите партии?	21

ОБЩА ИНФОРМАЦИЯ ЗА НПО

Да започнем с въпроса – какво всъщност е НПО?

Когато говорим за НПО (съкращение от „неправителствена организация“) или както ги нарича законът - юридически лица с нестопанска цел - обикновено имаме предвид **сдружения, фондации и народни читалища**. НПО се създават от граждани, които се обединяват около идеята да постигнат общи нестопански цели. Например:

Група хора могат да се сдружат, за да практикуват заедно любимия си спорт в спортен клуб.

Родители на деца със специални образователни потребности могат да основат сдружение, чрез което да изискват от институциите да адаптират училищната среда, за да е достъпна за всички.

Местни жители решават да продължат културно-просветните традиции в конкретен град или село и създават ново читалище.

Общност от съмишленици се обединяват под формата на фондация, за да упражняват граждански контрол върху институциите и да се борят с корупцията.

НПО могат да извършват дейност в обществена или в частна полза. Водещи при определянето на една организация в частна или обществена полза са целените резултати от нейната дейност. В Закона за юридическите лица с нестопанска цел (чл. 38) са посочени възможните цели, които една организация в обществена полза би могла да си поставя, а именно:

- Развитие и утвърждаване на гражданското общество, гражданското участие и доброто управление;
- Развитие и утвърждаване на духовните ценности, здравеопазването, образованието, науката, културата, техниката, технологиите или физическата култура;
- Подкрепа за деца, за хора с увреждания и за лица и общности в риск от социално изключване;
- Защитата на човешките права или на околната среда;
- Други цели, определени със закон.

С оглед обществено ползвателната дейност на НПО са в законодателството са предвидени както насърчителни мерки – например възможност за държавно финансиране, така и изисквания за отчетност и прозрачност.

Защо неправителствените организации, които се застъпват за по-добри закони и политики, не се превръщат в правителствени?

Чрез учредяването и участието си в работата на НПО българските граждани се ползват от **свободата си на сдружаване** като тяхно основно гражданско право¹. Дейността на НПО по своята същност е насочена към подобряване на средата за живот. Това често налага организациите да работят с държавната администрация, да бъдат коректив на властта и да си партнират с бизнеса, без това да ги прави политически партии, правителствени организации или търговци.

Макар политическите партии и вероизповеданията също да са вид граждански обединения, те имат много **специфични цели** – да участват в изборите и управлението на държавата², съответно да обединяват религиозните общности³. Затова спрямо политическите партии и вероизповеданията, законът предвижда специални правила⁴, които са различни от тези за неправителствените организации (НПО).

По същия начин, неправителствените организации се различават от **търговските дружества**, които се създават с цел реализиране на печалба. Поради тази причина спрямо търговските дружества и кооперациите, които извършват търговска дейност, по занятие се прилагат правилата на Търговския закон.

Въпреки че законът позволява НПО да развиват бизнес в подкрепа на своята мисията, това **не ги прави търговци**. Извършването на допълнителна стопанска дейност е един от начините за финансиране на работата на НПО за постигната идеалната си цел.

Какво не могат да правят НПО?

НПО свободно определят целите си и средствата за тяхното постигане. Ограничения на дейността на НПО могат да се определят само с основния закон. По силата на Конституцията на Република България (чл. 44, ал. 2) се забраняват:

„организации, чиято дейност е насочена срещу суверенитета, териториалната цялост на страната и единството на нацията, към разпалване на расова, национална, етническа или религиозна вражда, към нарушаване на правата и

¹ Конституция на Република България, чл. 44. (1) Гражданите могат свободно да се сдружават.

² Чл. 11. (1) Политическият живот в Република България се основава върху принципа на политическия плурализъм.

(2) Нито една политическа партия или идеология не може да се обявява или утвърждава за държавна.
(3) Партиите съдействат за формиране и изразяване на политическата воля на гражданите. Редът за образуване и прекратяване на политически партии, както и условията за тяхната дейност се уреждат със закон.

(4) Не могат да се образуват политически партии на етническа, расова или верска основа, както и партии, които си поставят за цел насилствено завземане на държавната власт.

³ Чл. 13. (1) Вероизповеданията са свободни.

(2) Религиозните институции са отделени от държавата.

(3) Традиционна религия в Република България е източноправославното вероизповедание.

(4) Религиозните общности и институции, както и верските убеждения не могат да се използват за политически цели.

⁴ Виж: Закон за политическите партии и Закон за вероизповеданията.

свободите на гражданите, както и организации, които създават тайни или военизирани структури, или се стремят да постигнат целите си чрез насилие.“

Това са ограничения както за НПО, така и за другите видове юридически лица, а също и за неформалните обединения, които не са регистрирани. Ако бъде доказано с обективни факти, че едно НПО цели да извършва или вече извършва някои от горепосочените дейности, то тогава може да бъде отказана регистрацията или да бъде иницирано прекратяването на организацията.

Колко НПО има в България?

За да си представим мащаба на гражданската активност в България, трябва да погледнем към цифрите на официалната статистика.

В България има регистрирани едва **30 080 НПО**⁵. Тази цифра обхваща четирите основни вида юридически лица с нестопанска цел: читалища, сдружения, фондации и клонове на чуждестранни ЮЛНЦ. От този на пръв поглед голям брой организации, само половината са активни и развиват дейност⁶.

Статистиката сочи, че от общия брой **30 080 НПО**:

- **14 789** са сдружения в обществена полза
- **6 881** са сдружения в частна полза
- **3 034** са фондации в обществена полза
- **1 754** са фондации в частна полза
- **3 433** са народни читалища

За сравнение - в България се учредяват над 30 000 търговски дружества на година⁷, а действащите предприятия са около 500 000⁸. Въпреки това, НПО имат същите, а в някои случаи дори завишени изисквания за отчетност и прозрачност⁹. Това е именно с цел гарантиране на почтеното функциониране на този сектор, който е основополагащ за всяко демократично общество.

⁵ По данни за 2023 г., предоставени по реда на ЗДОИ от Агенция по вписванията, водеща Регистъра на юридическите лица с нестопанска цел (РЮЛНЦ).

⁶ Заключение е направено на база информация за броя подадени годишни отчети в РЮЛНЦ към Агенция по вписванията за 2023 г.

⁷ <https://www.segabg.com/hot/category-economy/nad-80-000-firmi-bulgariya-sa-spyashti>

⁸ <https://www.nsi.bg/bg/content/8212/%D0%B1%D1%80%D0%BE%D0%B9-%D0%BD%D0%B0-%D0%BF%D1%80%D0%B5%D0%B4%D0%BF%D1%80%D0%B8%D1%8F%D1%82%D0%B8%D1%8F%D1%82%D0%B0>

⁹ Виж повече в материала „НПО под лупа – Как се проследява работата на неправителствения сектор?“

КАКВО Е ОТЧЕТНОСТ И КАКВО ПРОЗРАЧНОСТ НА НПО ?

Отчетността е възможността да се демонстрира и докаже, че средствата в една организация се използват и разходват правилно и законно при условията на добро управление. За тази цел са въведени както общи законови изисквания за отчитане за всички НПО така и специални за определени категории НПО.

Прозрачността е способността да се покаже как са използвани средствата и какви резултати са постигнати. Прозрачността е обезпечена освен от законови изисквания за публичност на отчети и информация за организациите, така и с добри практики доброволно следвани от организации.

Отчетността и прозрачността осигуряват:

- Възможност **на държавата да осъществява надзор за законност** на дейността на НПО в България. Този контрол не се изчерпва само с това дали една организация извършва забранена съгласно Конституцията дейност, но също така дали плаща дължимите данъци и дали разходва средствата си законно;
- Възможност **на всеки един от нас да се запознае** с дейността и целите на едно НПО, да научи за неговите източници на финансиране и за начина и ефективността на разходване на средствата му. **По този начин всеки гражданин може да направи информиран избор дали да се довери на една организация, дали да ѝ дари средства и дали да участва в или да се ползва от дейността ѝ.**

Къде се отчитат НПО в България?

В общия случай неправителствените организации в България се отчитат пред:

- Регистър на юридическите лица с нестопанска цел към Агенция по вписванията (АВ),
- Национален статистически институт (НСИ),
- Национална агенция за приходите (НАП),
- Държавна агенция „Национална сигурност“ (ДАНС).

Ако характерът на работата им изисква специална регистрация или лиценз, те се отчитат и пред допълнителни институции, например: Агенция за качество на социалните услуги (ако предоставят социални услуги), Министерство на културата (ако са читалища), съответната община (ако извършват публично финансирана читалищна дейност), Министерство на младежта и спорта (ако извършват спортно-клубна дейност).

ПУБЛИЧНОСТ И ОТЧИТАНЕ НА НПО ПРЕД АГЕНЦИЯ ПО ВИСВАНИЯТА

Каква информация за НПО се публикува в Регистъра на ЮЛНЦ?

- Регистърът на юридическите лица с нестопанска цел (РЮЛНЦ) към Агенция по вписванията съдържа публична информация за най-важните обстоятелства относно управлението и контактите на неправителствените организации (НПО). От секция „Справки“ всеки потребител може да достъпи партидата на избрана организация, като въведе нейното наименование или ЕИК.
- **Всяка партида задължително съдържа:**
 - Копие на устройствения акт на организацията (устав при сдруженията и читалищата; учредителен акт при фондациите);
 - Наименованието;
 - Адресът (с опция да се посочи телефон, ел. поща и сайт);
 - Целите;
 - Средствата за постигане на целите;
 - Предметът на допълнителна стопанска дейност (ако е вписван в устройствения акт);
 - Имената на представляващия и неговата длъжност (в случай че представляващите са повече от един, се вписва и начина на представляване – заедно или поотделно);
 - Размерът на учредителното дарение (при регистрация на фондация) или размерът на първоначалните имуществени вноски (при регистрация на сдружение);
 - Наименованията на органите (детайлна информация за правомощията се намира в устройствения акт);
 - Наименованието на управителния орган, мандатът или начинът на определянето му;
 - Имената на членовете на управителния орган;
 - Статутът в обществена или в частна полза¹⁰.

Съгласно Закона за мерките срещу изпирането на пари при определени условия едно или повече лица могат да се сметат за „действителни собственици“ на ЮЛНЦ или с други думи - физически лица, които контролират юридическото лице¹¹. Ако тези лица не са вписани като представляващи или членове на управителен орган, то те подлежат на отделно вписване.

Кои НПО подават годишен финансов отчет (ГФО) в Регистъра на ЮЛНЦ?

- Всяко НПО (сдружение, фондация, читалище), независимо дали е в обществена или в частна полза, ако е осъществявало дейност през предходната година, е длъжно да обяви **ГОДИШЕН ФИНАНСОВ ОТЧЕТ (ГФО)** в Регистъра на ЮЛНЦ до 30 септември на годината, следващата годината, за която се отнася¹². Това означава, че по данни за 2023 г. всички 30 080 НПО са длъжни да изготвят и подадат ГФО през 2024 г.

¹⁰ Относно читалищата има някои специфики, свързани с тяхната органна структура и заложената в закона цел – виж. чл. 9 ЗНЧ.

¹¹ За легална дефиниция на действителен собственик виж §2 на ДР на ЗМИП.

¹² Съгласно чл. 18, ал. 2, т. 4 ЗЮЛНЦ и чл. 38, ал. 2 ЗСЧ.

Какви са гаранции за достоверността на ГФО?

- Изискванията за съдържанието и формата на ГФО са определени в Закона за счетоводството¹³ и Националните счетоводни стандарти приети от Министерски съвет¹⁴. В Закона за счетоводството са посочени и условията (образование и стаж), на които трябва да отговарят лицата, които изготвят ГФО¹⁵.
- При подаване на Заявление Г2 за обявяване на ГФО в РЮЛНЦ се прилагат документи, доказващи, че отчетът е приет от компетентния орган на организацията. За НПО, отговарящи на условията за брой наети лица и оборот за микро, малки и средни предприятия, се подава само декларация по образец относно това обстоятелство¹⁶. НПО, които са „големи предприятия“ по смисъла на чл. 19 ЗСч., следва да подадат пълен набор документи, доказващи редовно свикване и провеждане на заседание на компетентния да приеме ГФО орган на организацията.
- **Правилата, свързани с изготвянето, формата и съдържанието на ГФО за НПО, както и условията, при които НПО в обществена полза задължително следва да правят независим финансов одит, са значително по-високи в сравнение с изискванията спрямо търговците. С други думи – НПО са по-често одитирани от търговците.**
- ГФО на НПО в обществена полза подлежат на задължителен независим финансов одит, в случай че отговарят на едно от условията:

- Балансовата стойност на активите към 31 декември е 1 000 000 лв.;

- Размерът на нетните приходи от стопанска дейност и приходите от нестопанска дейност за текущата година е 2 000 000 лв.;

¹³ чл. 29 ЗСч.

¹⁴ чл. 36 ЗСч.

¹⁵ чл. 17 и 18 от ЗСч.

¹⁶ [Декларация по чл. 62а, ал. 2, т. 2 от Наредба № 1 от 14 февруари 2007 г.](#) съгласно чл. 19, ал. 2 ЗСч:

(2) Микропредприятия са предприятия, които към 31 декември на текущия отчетен период не надвишават най-малко два от следните показателя:

1. балансова стойност на активите - 450 000 евро;
2. нетни приходи от продажби - 900 000 евро;
3. средна численост на персонала за отчетния период - 10 души.

(3) Малки предприятия са предприятия, които към 31 декември на текущия отчетен период не надвишават най-малко два от следните показателя:

1. балансова стойност на активите - 5 000 000 евро;
2. нетни приходи от продажби - 10 000 000 евро;
3. средна численост на персонала за отчетния период - 50 души.

(4) Средни предприятия са предприятия, които не са малки предприятия и които към 31 декември на текущия отчетен период не надвишават най-малко два от следните показателя:

1. балансова стойност на активите - 25 000 000 евро;
2. нетни приходи от продажби - 50 000 000 евро;
3. средна численост на персонала за отчетния период - 250 души.

(5) Големи предприятия са предприятия, които към 31 декември на текущия отчетен период надвишават най-малко два от следните показателя:

1. балансова стойност на активите - 25 000 000 евро;
2. нетни приходи от продажби - 50 000 000 евро;
3. средна численост на персонала за отчетния период - 250 души.

- Общата сума на получените през текущата година финансираня и неусвоени към 31 декември на текущата година финансираня, получени през предходни отчетни периоди, е 1 000 000 лв.

- Независимо от размера на финансовите резултати, на задължителен одит подлежат и всички НПО, които осъществяват посредничество при международно осиновяване (дейност, разрешена за осъществяване само след акредитация по реда на Семейния кодекс¹⁷).

За сравнение - търговско дружество е задължено да извърши независим одит на ГФО, когато има минимум 4 000 000 лв. балансова стойност на активите (четири пъти повече от изискването за НПО) и най-малко 50 служители или нетни приходи от поне 8 000 000 лв.¹⁸

Какво може да се разбере от ГФО?

- По стандарт финансовите отчети съдържат обобщени **данни за приходите и разходите през годината**, както и **активите и пасивите** (включително задълженията) на организацията.
- При наличие на независим финансов одит (извършен по закон или доброволно), към ГФО се прилага и **одитен доклад с по-детайлна информация за приходите и разходите**.

Как се достига до информацията в ГФО?

- Обявените ГФО се публикуват по партидата на всяко НПО в Регистъра на ЮЛНЦ към АВ.
- Достъпът до ГФО за съответната година се осъществява, като:
 - 1) В секция [„Справки“](#) се маркира „юридическо лице“ и се изписва наименованието или ЕИК на организацията;
 - 2) От партидата на организацията се избира подсекция „Обявени актове“, а след това се избира и Годишен финансов отчет (ГФО) за съответната година.

ВНИМАНИЕ! Ако не може да откриете конкретно ГФО в подсекцията „Обявени актове“ по партидата на организацията, това не означава непременно, че тя не е изрядна или не е подала отчета. Често, по независещи от организацията причини, се случва Агенция по вписванията да забави обработката на ГФО. Понякога това забавяне отнема дори повече от година.

Ако не намирате ГФО в подсекция „Обявени актове“, направете допълнителна проверка в подсекция „Дело“. Там може да проследите за наличието на подадено Заявление Г2 със статус „Обработка се“. При наличие на подадено, но необработено Заявление Г2, това означава, че организацията е изпълнила законовите си задължения за отчитане, но се очаква заявлението да бъде разглеждано и обявено от АВ.

Подадените, но необявени ГФО, могат да бъдат достъпени с регистрация в сайта на Регистъра на ЮЛНЦ с квалифициран електронен подпис (КЕП).

¹⁷ Чл. 37, ал. 2 и 3 ЗСч

¹⁸ Чл. 37, ал. 1 ЗСч

Как се осигурява прозрачност на информацията в ГФО?

- Добра практика е, успоредно с подаването на Заявление Г2, всяко НПО да публикува самостоятелно и на своя сайт или в НПО Портала информацията, съдържаща се в ГФО. Така ще се осигури лесен достъп до данните в ГФО, независимо от евентуалното забавяне на обявяването на ГФО от страна на Агенция по вписванията.
- Препоръчително е организацията да публикува файла на ГФО във формат, позволяващ търсене в текста и копиране на части от него (в Регистъра на ЮЛНЦ често се публикуват „картинки“ на ГФО, които, освен че не позволяват лесна обработка на текста, е възможно да са непълни поради лошо качество на направените копия на документите).

Доколкото ГФО се изготвя по стандарт, труден за разбиране и разчитане от хора, които нямат експертни познания в сферата, е важно финансовата информация в ГФО да бъде представена в разбираем и достъпен за максимално широк кръг хора вариант.

Кои НПО подават годишен доклад за дейността (ГДД) в Регистъра на ЮЛНЦ?

- Всяко НПО (сдружение и фондация в обществена полза, както и читалище), ако е осъществявало дейност през предходната година, е длъжно да обяви **ГОДИШЕН ДОКЛАД ЗА ДЕЙНОСТТА (ГДД)** в Регистъра на ЮЛНЦ до 30 септември на годината, следващата годината, за която се отнася. Това означава, че по данни за 2023 г. от всички регистрирани НПО около 2/3 са длъжни да изготвят и подадат ГДД през 2024 г.
- Търговците също имат задължение за изготвяне на подобен ГДД съгласно Закона за счетоводството, но от това задължение са освободени почти всички микро и малки предприятия (освен тези, които подлежат на задължителен одит). Според НСИ микро и малките предприятия са [около 444 000](#) при общ брой на предприятията около 500 000 – т.е. за разлика от НПО, повечето търговци не са длъжни да имат ГДД.

Какво може да се разбере от ГДД?

- По силата на чл. 40 ЗЮЛНЦ годишният доклад за дейността на НПО в обществена полза следва да съдържа данни за:
 1. Съществените дейности, изразходваните за тях средства, връзката им с целите и програмите на организацията и постигнатите резултати;
 2. Размера на безвъзмездно полученото имущество и приходите от другите дейности за набиране на средства;
 3. Вида, размера, стойността и целите на получените и предоставени дарения, както и данни за дарителите;
 4. Финансовия резултат.

ОТЧИТАНЕ НА НПО ПРЕД НСИ И НАП

Кои НПО подават годишен отчет за дейността (ГОД) в НСИ?

- Всяко НПО (сдружение, фондация, читалище), независимо дали е в обществена или в частна полза, ако е осъществявало дейност през предходната година, с приходи и разходи над 500 лв. по смисъла на Закона за счетоводството, е длъжно да подаде **ГОДИШЕН ОТЧЕТ ЗА ДЕЙНОСТТА (ГОД)** в НСИ до 1 юли на годината, следващата годината, за която се отнася.
- В същият този срок (до 1 юли) НПО, което е осъществявало дейност с приходи и разходи под 500 лв., е длъжно да подаде [ДЕКЛАРАЦИЯ ЗА ПРЕДПРИЯТИЯ С ПРИХОДИ И РАЗХОДИ ПОД 500 ЛЕВА И ЗА ПРЕДПРИЯТИЯ БЕЗ ДЕЙНОСТ](#) в НСИ.

Какви са гаранции за достоверността на ГОД?

- Съдържанието на ГОД е определено от НСИ чрез нарочна [форма](#).
- Формата съдържа изисквания за предоставяне на подробна счетоводна информация, включително притежавани дълготрайни активи, източници на средства и др., справка за изплатени данъци и такси, за вземания и задължения, за наети лица, доброволци и членове (статистика без лични данни) и др.

Какво може да се разбере от ГОД?

- Информацията, събирана от НСИ, е изключително подробна и се използва за създаване на [обобщена статистическа информация за НПО сектор в страната](#), която е публично достъпна.
- Самият ГОД на НПО не е публично достъпен на сайта на НСИ.

Кои НПО подават годишна данъчна декларация (ГДД) в НАП?

- Всяко НПО (сдружение, фондация, читалище), независимо дали е в обществена или в частна полза, ако е осъществявало стопанска дейност и/или е получавало приходи от наем на движимо или недвижимо имущество, както и ако е извършвало социални, облагаеми представителни разходи и/или други видове облагаеми разходи, е длъжно да подаде [ГОДИШНА ДАНЪЧНА ДЕКЛАРАЦИЯ \(ГДД\)](#) по чл. 92 от Закона за корпоративното подоходно облагане (ЗКПО) за данъчния финансов резултат и дължимия годишен корпоративен данък в НАП от 1 март до 1 юли на годината, следващата годината, за която се отнася.

Какво може да се разбере от ГДД?

- Подаваната от НПО Годишна данъчна декларация не се публикува на сайта на НАП (подобно на данъчните декларации, подавани от всеки гражданин или търговец).

- Целта на ГДД е отчитане пред НАП. Въз основа на получената информация (или на липсата на такава) НПО извършва контрол и надзор.
- [НАП поддържа списък на длъжниците към държавата](#), чрез който всеки може да провери дали едно НПО има публични задължения.

ОТЧЕТНОСТ НА НПО, СВЪРЗАНА С МЕРКИТЕ СРЕЩУ ИЗПИРАНЕТО НА ПАРИ И ФИНАНСИРАНЕТО НА ТЕРОРИЗЪМ

Кои НПО подават документи пред ДАНС?

- Всяка неправителствена организация (НПО)¹⁹, което осъществява благотворителни, религиозни, културни, образователни, социални или полезни за обществото дейности.
- Тоест, всички НПО в обществена полза, които съставляват 2/3 от общия брой НПО в България, и голяма част от останалите организации, които извършват дейност в частна полза, са задължени лица по Закона за мерките срещу изпиране на пари (ЗМИП).
- Тези НПО имат определени административни задължения с цел превенция да бъдат експлоатирани, със или без тяхно знание, за цели, свързани с финансиране на тероризъм или пране на пари.
- Наред с НПО, задължени лица по ЗМИП са банки и финансови институции, инвестиционни фондове (т.е. търговски дружества, които имат контрол над паричните потоци), някои професии като ЧСИ, нотариуси и лица, предоставящи правни консултации по определени теми (т.е. лица, които могат да спомогнат или да бъдат подведени да участват в пране на пари) и др. Значителна част от търговците остават извън обхвата на закона.

Какви са задълженията на НПО свързани с мерките срещу изпиране на пари?

- Всички НПО, без малобройните изключения, са длъжни:
 - Да познават дарителите и бенефициентите си (т.е. хората, в чиято полза работят), като за целта събират информация за тях в рамките на нормалната дейност на организацията. Подобно задължение със завишени критерии имат и банките. Затова при откриване на сметка (а понякога и след откриване) НПО са задължени да попълват въпросници, а понякога от тях се изисква и допълнителна информация и документи;
 - Да провеждат ежегодно обучение за служителите си, с цел да могат разпознават съмнителни сделки или други рискови фактори, свързани с потенциално пране на пари или финансиране на тероризъм;
 - Да подържат дневник за получени сигнали от служителите си и да уведомяват Главна дирекция Финансово разузнаване на ДАНС при съмнение за изпиране на пари или тероризъм;
 - Да изпратят уведомление на ДАНС при извършване на разплащания в брой на стойност над 30 000 лв. от или към техен клиент (дарител/бенефициент) - в срок до 15-о число на месеца, следващ месеца, когато разплащането е осъществено.
- НПО, чийто годишен оборот надхвърля 50 000 лв. (например, НПО изплаща на двама служители за една година средна за София заплата), следва да изпълни допълнителни административни задължения за повишена отчетност:
 - Да изготви собствена оценка на риска от изпиране на пари или финансиране на тероризъм;

¹⁹ Виж материала „Работа в НПО – кой стои зад абривиатурата?“

- Да приеме и прилага вътрешни правила за контрол и предотвратяване изпирането на пари и финансирането на тероризма;
- Да изпратя до ДАНС данни за контакт с лицето, отговарящо за вътрешния контрол в организацията.
- Спазването на всички тези задължения се контролира от ДАНС, която може да извършва съответни проверки в НПО, да изготвя предписания и да налага санкции.

Защо НПО са задължени лица по Закона за мерките срещу изпиране на пари?

- НПО са задължени лица по ЗМИП поради характера на дейността им и общественото доверие, с което се ползват. Мерките срещу изпиране на пари или финансиране на тероризъм са с основна цел - превенция. Тяхното водещо предназначение е да се предотвратява възможността задължените лица да бъдат експлоатирани за престъпни дейности (например, ако банката обслужи превод на пари към терористична организация поради липса на контрол).
- В световен мащаб липсва широко разпространение на практиката НПО да бъдат задължени лица във връзка с мерките срещу изпиране на пари или финансиране на тероризъм. Това е така, защото НПО (както и НПО в България преди приемането на актуалния ЗМИП през 2018 г.) сами са мотивирани да приемат вътрешни политики и правила с цел превенция от злоупотреба от пране на пари и финансиране на тероризъм.
- За НПО, които разчитат на доверието на дарителите си, за да съществуват и да осъществяват дейност, допускане на подобни грешки поради липса на вътрешен контрол е пагубно.
- Не е изненадващо, че [приетата през 2023 г. от ДАНС оценка на риска от финансиране на тероризъм в сектора на организациите с нестопанска цел \(НПО\)](#) показва, че няма нито един идентифициран случай на НПО в България за използвано за тези престъпни дейности спрямо НПО сектора. Същевременно самата оценка е идентифицирала второто най-ниско ниво на риск за сектора.

Кои са категориите НПО, които имат допълнителни задължения за отчетност?

- **Народни читалища /по Закона за народните читалища/**
 - Читалищата подават допълнителен отчет за разходваните бюджетни средства (т.е. при получаване на публично финансиране) в общината, на чиято територия се намират²⁰.
- **Младежки организации /по Закона за младежта/**
 - Младежките организации²¹, които кандидатстват за финансиране по национални и европейски програми за младежта, задължително се вписват в [Националната](#)

²⁰ Чл. 26 ЗНЧ.

²¹ Чл. 19 ЗМ: Младежка организация е доброволно сдружение на лица за осъществяване на младежки дейности, което отговаря на следните изисквания:

1. не по-малко от 70 на сто от лицата в него са на възраст от 15 до 29 години включително;
2. повече от половината от членовете на управителния орган са младежи на възраст от 18 до 29 години включително.

информационна система за младежта на Министерството на младежта и спорта.

- **Културни организации /по Закона за закрила и развитие на културата/**
 - Културните организации осъществяват дейности по създаване, разпространяване и опазване на културните ценности и се регистрират в Министерството на културата.
 - Културните организации, учредени в чужбина, предварително представят в Министерството на културата превод на документа, издаден от компетентен орган в държавата на тяхното учредяване, удостоверяващ, че те имат право да осъществяват дейност в сферата на културата, за да осъществяват дейност и на територията на Република България²².
- **Доставчици на социални услуги /по Закона за социалните услуги/**
 - Частните доставчици на социални услуги (НПО или търговски дружества) се лицензират в Агенцията за качеството на социалните услуги.
 - Агенцията за качеството на социалните услуги поддържа [публичен регистър](#) на лицензираните доставчици на социални услуги.

Пари за НПО – как се финансира неправителственият сектор?

Как българските НПО получават пари?

- НПО извършват основно нестопанска дейност.
- Българските НПО разчитат основно на средства от безвъзмездно финансиране под формата на: членски внос, дарения, финансиране на проекти, предоставени за постигане на обществено полезните цели, а не срещу предоставяне на услуга или изпълнение на поръчка.
- Финансирането на НПО се осъществява на база доверие и споделени ценности, а не на база очаквания да получат нещо в замяна.
- За обезпечаване на доверието към НПО законодателят е въвел редица изисквания за отчетност и прозрачност на дейността им.
- Самият неправителствен сектор постоянно надгражда тези законови задължения с добри практики и стандарти с цел разясняване на дейността си пред обществото и предоставяне на етично дължимата на дарителите си информация за разходване на получените средства.
- В общия случай големите дарители, донори и финансиращи организации имат собствени изисквания за прозрачност и отчетност на НПО. Така например има изисквания за получаващите средства от ЕС да поставят конкретна информация за полученото финансиране на предварително определени места по съответен начин.

²² Чл. 10 Закона за закрила и развитие на културата.

Какво е грант и защо НПО разчитат на безвъзмездно финансиране?

- За изпълнение на нестопанската си дейност, насочена към постигане на идеалните цели, НПО развиват проекти (конкретни инициативи, които имат цели, дейности и конкретни резултати, които искат да постигнат). В повечето случаи, НПО се състезават чрез своите идейни проекти. Когато дарителите решат да ги финансират, сключват договор за безвъзмездно финансиране (грант). По силата на този договор, НПО са длъжни да изхарчат средствата за целите и дейностите, с които са спечелили проекта. Ако не направят това – те дължат връщане на средствата.
- Договорът за безвъзмездно финансиране винаги има елемент в полза на трето лице – добрите резултати следва да настъпят не за донора (този, който финансира), а за друга група, която донорът е посочил (например, проектите следва да са насочени към подкрепа на уязвима група деца, към защита на природни ресурси, към набиране на доброволци и др.)

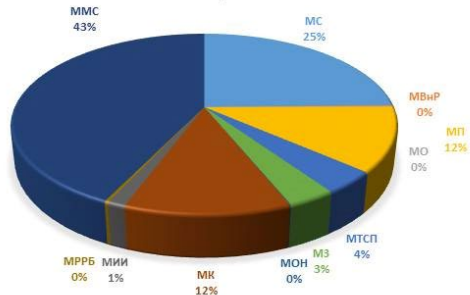
Как НПО се финансира от българската държава?

- Ежегодно в държавния бюджет на Република България се предвижда перо „Субсидии и други текущи трансфери за юридически лица с нестопанска цел“ в бюджета на почти всички министерства. Средствата по това перо са предназначени основно за НПО с изключение на средствата по бюджета на Министерски съвет, които са насочени към вероизповеданията, регистрирани по Закона за вероизповеданията.
- По показател „Субсидии и други текущи трансфери за юридически лица с нестопанска цел“ през 2023 г. са планирани 159 920 900 лв. и са изхарчени 180 777 144 лв.²³ (разликата се получава основно от увеличаване на разходите на Министерски съвет за религиозни организации и на разходите на Министерство на културата).
- От държавния бюджет се финансират различни категории организации – напр. от бюджета на Министерството на труда и социалната политика се финансират национално представителни организации на инвалидите, родителски организации на деца с увреден слух, съюз на слепите и други групи, а от бюджета на Министерството на младежта и спорта се финансират спортни клубове.

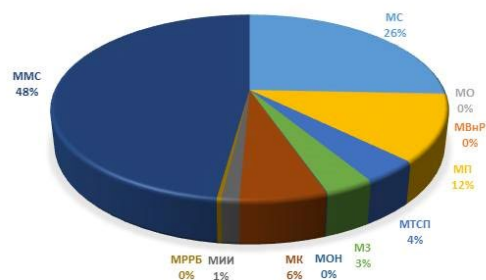
²³ Данни, събрани от МС за целите на СРГО.

Финансиране от национален бюджет на национално ниво

РАЗХОДВАНО ПО ПОКАЗАТЕЛ „СУБСИДИИ И ДРУГИ ТЕКУЩИ ТРАНСФЕРИ ЗА ЮРИДИЧЕСКИ ЛИЦА С НЕСТОПАНСКА ЦЕЛ“ ЗА 2022 Г.

РАЗХОДВАНО ПО ПОКАЗАТЕЛ „СУБСИДИИ И ДРУГИ ТЕКУЩИ ТРАНСФЕРИ ЗА ЮРИДИЧЕСКИ ЛИЦА С НЕСТОПАНСКА ЦЕЛ“ ЗА 2023 Г.

Как НПО се финансира от българските общини?

- Ежегодно всяка българска община финансира дейността на НПО, като в тези средства се включва и издръжката на социални услуги, предоставени за изпълнение на външни доставчици (НПО или търговци).
- През 2023 г. общо за всички общини са планирани 219 317 337 лв. по перо „Субсидии и други текущи трансфери за юридически лица с нестопанска цел, отчетени по бюджетите на общините“ и са разходвани 221 666 377 лв.
- За 2023 г. общинската администрация, отделила най-много средства по перо „Субсидии и други текущи трансфери за юридически лица с нестопанска цел, отчетени по бюджетите на общините“, е община Варна, следвана от Столична община и община Пловдив.

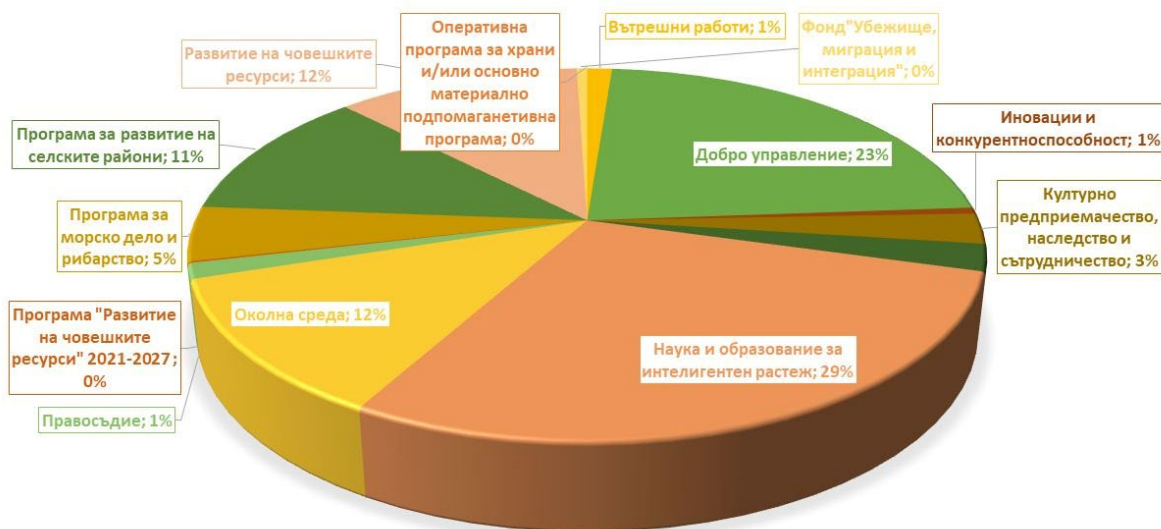
Как НПО се финансира от европейски и други програми?

Европейският съюз (ЕС) се явява третият основен източник на публично финансиране за НПО. За 2023 г. са изплатени 55 377 241 лв. по над 500 проекта, финансирани по програми на ЕС. (проектите се изпълняват както от НПО, така и от научни институции).

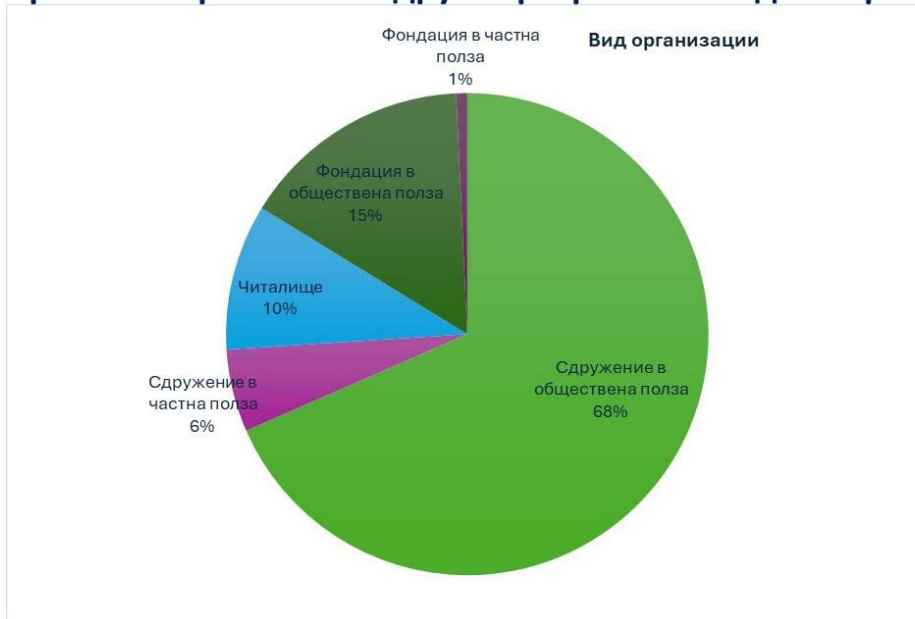
Финансиране от европейски и други програми 2022 г.

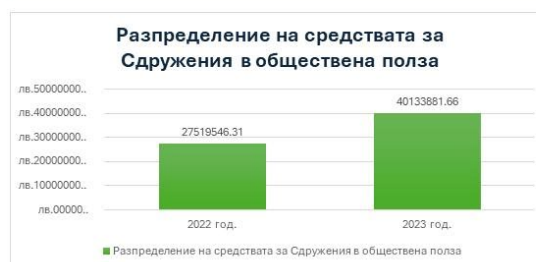
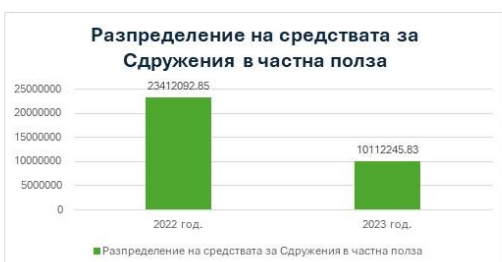
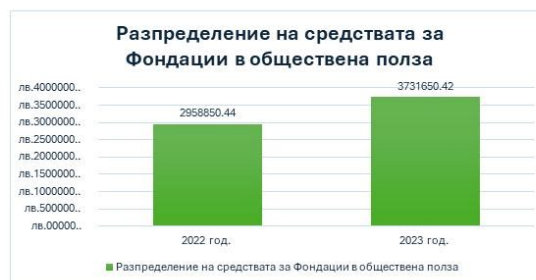
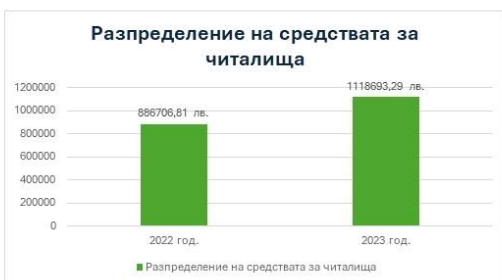
Финансиране от европейски и други програми 2023 г.

Финансиране от европейски и други програми по видове организации

Финансиране от европейски и други програми по видове организации

СРАВНИТЕЛНИ ТАБЛИЦИ

Какви са изискванията за отчетност и прозрачност на НПО спрямо търговците?

	НПО	Търговец
Има публичен регистър, в който всеки лесно може да провери основна информация за юридическото лице (адрес, дейност, органи за управление и др.)	ДА – чрез справка в Регистъра на юридическите лица с нестопанска цел	ДА – чрез справка в Търговския регистър <i>(няма съществена разлика с НПО)</i>
Има лесен публичен достъп до устройствения акт (устав / учредителен акт)	ДА – чрез справка в Регистъра на юридическите лица с нестопанска цел	ДА – чрез справка в Търговския регистър <i>(няма съществена разлика с НПО)</i>
Има лесен публичен достъп до годишните финансови отчети	ДА – чрез справка в Регистъра на юридическите лица с нестопанска цел. Има законови правила за изготвяне и съдържание на отчетите	ДА – чрез справка в Търговския регистър. Има законови правила за изготвяне и съдържание на отчетите. <i>(няма съществена разлика с НПО)</i>
Има изискване за извършване на задължителен финансов одит на годишния финансов отчет	ДА – но само за НПО в обществена полза (мнозинството НПО) при определени условия.	ДА – но само при определени условия <i>(по – високи критерии, отколкото за НПО)</i> . Има изключения за микро и малки предприятия, каквито са по-голямата част от търговците. <i>(в сравнение с НПО, търговците са по-рядко обект на задължителен одит)</i>
Има лесен публичен достъп до годишни доклади за дейността	ДА – за НПО в обществена полза (мнозинството НПО).	ДА – но има изключения за голяма част от микро и малките предприятия, каквито са по-голямата част от търговците.
Има административни задължения за отчетност по Закона за мерките срещу изпиране на пари	ДА – за почти всички НПО (до 2023 г. за всички НПО)	ЧАСТИЧНО – само за изключително ограничена част от търговците, посочени в закона <i>(банки, финансови институции и др.)</i>

Има изискване за подаване на отчетна информация в НСИ	ДА – всички НПО	ДА – всички търговци
Има изискване за подаване на годишна данъчна декларация в НАП	ДА – при осъществена стопанска дейност	ДА – при осъществена стопанска дейност

Какви са изискванията за отчетност и прозрачност на НПО спрямо политическите партии?

	НПО	Партии
Има публичен регистър, в който всеки лесно може да провери основна информация за юридическото лице (адрес, дейност, органи за управление и др.)	ДА – чрез справка в Регистъра на юридическите лица с нестопанска цел	ЧАСТИЧНО – партиите се вписват в регистър на политическите партии към Софийски градски съд. Достъпът е опосреден. Информацията е под формата на списък със значително по-малко данни (в сравнение с НПО). Допълнително някои партии се регистрират и в Регистър БУЛСТАТ.
Има лесен публичен достъп до устройствения акт (устав / учредителен акт)	ДА – чрез справка в Регистъра на юридическите лица с нестопанска цел	ДА – чрез справка в регистъра на политическите партии в сайта на Софийски градски съд (регистърът няма „търсачка“)
Има лесен публичен достъп до годишните финансови отчети	ДА – чрез справка в Регистъра на юридическите лица с нестопанска цел. Има законови правила за изготвяне и съдържание на отчетите	ЧАСТИЧНО – задължение на всяка партия е да поддържа публичен регистър на отчетите си. Няма изрично задължение достъпът да е онлайн. Отчетите се подават в Сметната палата. Тя има задължение да публикува само списък на неподалите отчети.
Има изискване за извършване на задължителен финансов одит на годишния финансов отчет	ДА – но само за НПО в обществена полза (мнозинството НПО) при определени условия.	ДА – за всички с над 50 000 лв. оборот
Има лесен публичен достъп до годишни доклади за дейността	ДА – за НПО в обществена полза (мнозинството НПО)	НЕ – отчетите се публикуват доброволно от всяка партия (предимно в условия на предизборна кампания)

Има административни задължения за отчетност по Закона за мерките срещу изпиране на пари	ДА – за почти всички НПО (до 2023 за всички НПО)	ДА
Има изискване за подаване на отчетна информация в НСИ	ДА – всички НПО	НЕ
Има изискване за подаване на годишна данъчна декларация в НАП	ДА – при осъществена стопанска дейност	ДА – доколкото допустимата стопанска дейност за партиите е изключително ограничена